

SAUNALAHDEN-VARASSAAREN RAKENNUSKAAVA: VARASSAAREN POHJOISOSAN KASVILLISUUSSELVITYS

FM Tiina Lappalainen

1. Selvitysalue

Varassaari sijaitsee Vaajakoskella, noin 7 kilometriä Jyväskylän keskustasta itään (kartta 1). Saaresta tutkittiin pohjoisosa, jonne suunnitellaan uutta moottoritelinjausta. Selvitysalueen koko on yhteensä noin 10,5 hehtaaria, ja rantaviivan pituus noin 850 metriä. Selvityksen ulkopuolelle on kuitenkin jätetty Tulitikkutehtaantien varrella sijainneen, puretun Poikalan piha, tehtaanpiha, laaja puupurun läjitysalue saaren keskiosassa sekä itärannan venevalkana. Kunnan omistaman, suojellun Liekkilän pihapiiristä on tutkittu vain sen pihametsikkö. Maastokäynnit tehtiin kesä- ja syyskuussa 1999.

Saarella on jäänteitä vanhasta asutuksesta. Selvitysalueen sisälle jää mm. alkuperäisen Liekkilän pihapiiri. Tästä postina, asuntona, kerhotilana ja kouluna toimineesta rakennuksesta on jäljellä vain kivijalan jäänteitä, ja nykyinen Liekkilä on perinyt siltä nimensä (Kolu).

2. Maaperä

Valtaosa alueen pinta-alasta on maaperäkartassa luokiteltu moreeniksi. Alueella on myös jokunen kalliopaljastuma.

3. Kasvillisuus

Selvitysalueen metsät ovat viljavuudeltaan **tuoreen kankaan (MT-tyyppi) männikköjä** (kartta 1). Sekapuuna kasvaa rauduskoivu. Pensaskerroksessa on erityisen runsas pihlaja, mutta myös raidan, rauduskoivun, tuomen, männyn, harmaalepän ja haavan taimia esiintyy. Harvakseltaan tavataan kataja, vadelma, isotuomipihlaja ja punaherukka, paikoin myös lehtopensaisiin kuuluvat lehtokuusama ja koiranheisi, jotka lienevät alunperin koristekasveina käytetyistä yksilöistä lähimetsiin levinneitä. Kenttäkerroksen luonteenomaista lajistoa edustavat mm. mustikka, lillukka, oravanmarja, nuokkotalvikki ja metsäalvejuuri. Paikoitellen kenttäkerros on heinittynyttä, metsäkastikan valtaamaa. Metsäimarretta ja ahomansikkaa esiintyy paikoin runsaastikin ja rehevimmillä paikoilla on myös hieman käenkaalia. Nämä lähiympäristöään viljavimmat pienialaiset laikut sijaitsevat useimmiten tuomivaltaisissa notkelmissa. Lehtopensaiden ohella voi näistä notkelmista ja jyrkimmiltä rinteiltä tavata myös yksittäisen mustakonanmarjan. Pohjakerroksessa tavataan runsaina seinäsammal, kerrossammal ja kangaskynsisammal, rehevimmillä laikuilla on myös metsäliekosammalta.

Saunalahden puolella on pieni **koivuluhtasaareke (KoLu)**, jonka erottaa Varassaaresta kapea, miltei umpeen liettynyt vesialue. Tämän tulvavesille alttiin alueen järeämmät hieskoivut ovat pääosin kuolleita, pötkelöitä tai maahan kaatuneita runkoja. Niiden alta työntyy nuoria hieskoivuntaimia, joiden ohella tavataan jokunen männyn, tervalepän ja kuusen taimi sekä pajuja. Kenttäkerroksessa esiintyvät mm. viita- ja korpikastikka, ranta-alpi ja kurjenjalka, luhdan reunamilla myös keltakurjenmieikka, mutaluikka sekä pullo- ja luhtasara. Pohjakerrosta peittää okarahkasammal, jonka ohessa on mm. luhtakuirisammalta.

Varassaaren pohjoispäädyssä on avokallio, jossa jyrkkää pudotusta Saunalahteen kertyy toistakymmentä metriä. **Kallioseinämää** koristavat sammalet, kuten seinäsammal, nuokkuvarstasammal, kangaskarhunsammal ja kivikynsisammal. Kallioimarre muodostaa laajoja kasvustoja,

ja yksittäisinä esiintyvät esimerkiksi vadelma ja metsäalvejuuri. Kallion laki on puustoinen ja varvikkoinen: siellä tavataan mänty, pihlaja ja kataja sekä kenttäkerroksen lajistosta mm. puolukka ja lampaannata. Jokunen kitulias mänty ja pihlaja sinnittelee myös jyrkännteellä. Varassaaren korkeimpien mäkiä lakiosissa esiintyy myös kallioketokasvillisuutta. Niiden luonteenomaiseen kenttäkerroksen lajistoon kuuluvat esimerkiksi nurmirölli, lehtonurmikka, hietakastikka, ahomansikka, isomaksaruoho ja ahosuolaheinä.

Varassaarella on sijainnut myös **vanha asutusalue**, josta muistuttavat kivijalkojen jäänteet ja umpeenkasvavat pihapiirit. Järeiden pihakoivujen, -mäntyjen ja -raitojen lomaan on nousemassa raidasta, tuomesta, rauduskoivusta, pihlajasta ja harmaalepystä koostuva taimikko. Koriste- ja hyötypensaista tavataan mm. puna- ja mustaherukka, lehtokuusama, juhannus- ja kurtturehti-ruusu, pajuangervo sekä karviainen. Kenttäkerroksessa muodostaa vuohenputki erittäin laajoja kasvustoja, pienempialaisina esiintyvät esimerkiksi maitohorsma ja ukkomansikka sekä pensaista vadelma. Paikoitellen kasvillisuus on heinävaltaista, mm. hietakastikan, nurmiröllin, koiranheinän ja nuokkuhelmikän hallitsemaa. Heinittyneillä paikoilla kasvaa runsaana ahomansikka. Keski-Suomessa uhanalaista kyläkellukkaa tavataan useita erillisiä kasvustoja: yksi esiintymä sijaitsee vanhan kivijalan päällä vuohenputken seurassa ja kaksi muuta puoliavoimilla, kuivilla kasvupaikoilla mm. heinien ja lehtoakileijan seuralaisina. Kyläkellukka kasvaa myös Liekkilän pihametsikössä, jossa järeiden rauduskoivujen alta kurkottelevat vaahtera, pihlaja ja tuomi. Harvan pensas- ja kenttäkerroksen muodostavat mm. vadelma, punaherukka ja rönsyleinikki.

Varassaaren ranta on suojaton, jyrkkätörmäinen ja kivikkoinen, ja **rantakasvillisuus** siksi vähäistä ja aukkoista. Rantapuuston ja -pensaikon muodostavat rauduskoivu, pajut (mm. kiilto- ja mustuvapaju), harmaa- ja tervaleppä sekä korpipaatsama. Laikuttaisia kasvustoja muodostavat viitakastikka, järvikorte, viilto- ja luhtasara sekä ruokohelpi, joiden katveessa esiintyvät mm. kurjenjalka, ranta-alpi, rantakukka ja rentukka. Avovedessä tavataan runsaimpana ulpukka ja pystykeiholehti, harvakseltaan myös esimerkiksi ahvenvita, rantapalpakko ja pohjanlumme. Liekkilän pihapiirin koillispuolelle jää alavampi, venevalkamana käytetty ranta, jossa sarat, ruokohelpi, kastikat ja pajut muodostavat leveämmän, yhtenäisen rantakasvillisuusvyöhykkeen. Tässä kosteikossa tavataan myös jokseenkin harvinainen kylähierakka, jonka seuralaisina kasvavat mm. korpikastikka, korpikaisla ja rönsyleinikki.

4. Luontoarvot

Alueella useassa paikassa tavattava kyläkellukka (kartta 1) on luokiteltu Keski-Suomessa vaarantuneeksi lajiksi, ja nykytietojen mukaan se kasvaa varmuudella vain Jyväskylässä (Sundell & Saari 1986; Väliavaara ym. 1991). Yksittäisiä kyläkellukoita saattaa kasvaa selvitysalueella muuallakin, sillä kellukoiden siemenet leviävät hanakasti uusille asuinsijoille vaatteisiin tai eläinten turkkiin takertuneena. Kyläkellukan kasvupaikat lähiympäristöineen olisi syytä säilyttää luonnontilaisina. Saunalahden rannalla sijaitseva pienialainen koivuluhta on metsälain mukainen erityisen tärkeä elinympäristö (Lakikokoelma 1997), joka tarjoaa ravintoa ja pesäpaikkoja kolopesijöille. Saunalahden korkealla rantakalliolla on puolestaan maisemallista arvoa.

Kiitokset

Kiitos kartan piirtäneelle Helena Miettiselle.

Kirjallisuus

- Kolu, A.: Kylä virran rannalla. - Vaajakosken Kohinat ry, Jyvässeudun Paino Oy.
- Lakikokoelma 1997: Metsälaki perusteluineen. - Helsinki, Oy Edita Ab.
- Sundell, P. & Saari, V. 1986: Jyväskylän maalaiskunnan ja Laukaan uhanalaiset kasvit. - Jyväskylän yliopiston biologian laitoksen tiedonantoja 47.
- Välivaara, R., Raatikainen, T., Halinen, P., Salminen, M. & Raatikainen, M. 1991: Uhanalaiset kasvit Keski-Suomessa. - Keski-Suomen liitto, Julkaisu A2.

